

tönözze. Láthatjuk a meseelemek gazdagságát, például abban a részletben, melyben egy óriáspók küzd a farkasokkal. A fantáziának igen nagy szerep jut a már-már apokaliptikus küzdelem leírásában. S a végkicsengés: „és ekkor megint megjelent az angyal. Fehér ruhában állt, és csak ennyit mondott: – *Vége van. Vége a szenvedésnek.*”

És essék szó az „egyéb történetekről” is! Hasonlóan különös világról szólnak ezek az írások is. Egzotikus helyszínek, egzotikus élmények gazdagítják az összképet. Legfőképpen talán *A denevér vérében*. Az izgalmas Fülöp-szigeti sztori végén az emberek is, mint a denevérek, a denevér vére által repülni tudnak. Az ember ősi vágya eképpen teljesül. *Az öregember nevetése* egy klasszikusan felépített novella. A címben szereplő ember sorsát mutatja be tömören, az agyi infarktus tragikus pillanatával. Líraian szép történet a nevetés okozta boldogságról. *A kis kalapos hölgy* szellemes, keserű történet egy 75 éves, kerekesszékes ember és egy hölgy félresikerült találkozásáról. *A mobiltelefon* pedig akár Örkény-egyperces is lehetne. Ugyanakkor a nagy író élete utáni morbiditások jelentik benne az alapélményt.

Kétségtelen, hogy mindkét kötet új szint jelent Petőcz András életművében, de úgy, hogy mindkettő szervesen kapcsolódik a korábbi értékekhez. (*Tevan, Napkút*)

BAKONYI ISTVÁN

Szecessziós utazás

P. HORVÁTH TAMÁS: TÜNDÉRVÁROS

P. Horváth Tamás *Tündérvárosának* borítóján a *Pécsi Országos Kiállítás látképe 1907* című festmény részlete látható, az alcím Zsolnay Miklós titkos életének történetét ígéri, az „alcím alcíme” történelmet, sikert, erotikát. A hátoldalon Nyáry Krisztián a szellem és a szerelem, a hit és kételkedés, a nagyvilági és a szecessziós Pécs regényeként ajánlja. Az önmagát regényként meghatározó, történelmi tényekre építő szöveg Zsolnay Miklós élettörténetéből kiindulva építi fel valós eseményekből és fikciós elemekből szőtt világot: az életrajzi adatok közti üres mezőt a képzelet színeivel tölti ki, így vezet vissza a századfordulás baranyai főváros pezsgő mindennapjaiba. A regény szövetébe beleszővődnek például Zsolnay Miklós kicsapongó életének részletei, vagy a gyár történetének munkásmozgalmi eseményei, hogy a végeredmény egy, a szerelmi drámákat sem nélkülöző, meseszerű, kultúrtörténeti érdekességekkel tűzdelt életrajzi regény legyen.

Zsolnay Miklós titkos életének elmeséléséhez jól bevált narrációtechnikát választott a szerző: a talált kézirat hagyományát. A könyv legelején prologus olvasható, melynek elbeszélőjétől megtudjuk, a későbbiekben közölt szöveg Zsolnay Miklós egy barátja, Pintér János bankár által róla írt életrajz, melyet halála után felesége, Horváth Irma talált meg, aki aztán kommentálta a leírtakat. A regény ideje így több mint száz évet ölel fel. A hármas narrációtechnika azon túl, hogy a beszédhelyzetet/történetmesélést teszi izgalmasabbá, az elbeszélők beszédpozíciójára is felhívja a figyelmet, és szubjektív viszonyulásuknak is teret ad. A prologus elbeszélője Irma néni rokona, aki a rövid szövegben elkalauzol egy elhagyatott tettyei ház kertjébe és titkos zugaiiba, majd

megismertet a következő fejezetek két elbeszélőjével is. Ezzel a kis kerettörténettel megágyaz a Tündérvárosba való utazásnak, ugyanakkor pedig a szerzőiség jól ismert elméleteit is játékba hozza. A szöveg alapján ez az elbeszélő akár P. Horváth Tamás valós személyével is azonosítható lehetne, ennél azonban érdekesebb, ahogy ez a kézirat közreadását hitelesítő gesztusként értelmezhető, hiszen az az érzésünk támadhat, hogy az elbeszélő valóságosságának látszata mintegy szavatol az eredetiségért (eredetének biztosságáért) is. A hitelesítésre való törekvés a Zsolnay Miklós titkos életét elmesélő két narrátor viszonyában is tetten érhető, hiszen azáltal, hogy a feleség kommentálja a férje által írt életrajzot, a történet valódiságát támasztja alá; ezen túl pedig tartalmilag is kiegészíti azt, illetve ahogy meg-megszakítja a szöveget, hangsúlyokat is tesz. Az életrajzba ágyazott, tipográfiaiilag is megkülönböztetett rövidke kommentárok persze olykor feleslegesek, tudálékosak, azonban stiláris eltaláltságuk révén sokat hozzáadnak a szöveghez, hiszen sikerül azon a hangon szólniuk, ahogy egy idős úriasszony beszédmódját elképzeljük. (Például: „Pedig milyen kifogástalan ember volt ez a Miklós! Volt egy kis rossz híre a városban, a nőügyei miatt, de a pénze és a modora miatt mindent megbocsátott neki a város népe. [...] Boldogan hozzáment volna bármelyik lány, és boldogan hozzá is adták volna. A sok képmutató! Nem baj, hogy szoknyapecér, de gazdag és gyáros!” – 46.)

A prólogus elején olvasható Danilo Kiš idézet („A történelmet a győztesek írják. A mondákat a nép költi. Az írók képzelegnek. Bizonyos csak a halál.”) a történelem–fikció–irodalom izgalmas gondolatkörét ars poeticául választva egyfajta metakertet, melynek révén ezzel is értelmezi magát a regény, és mintegy olvasási útmutatót ad múlt századi hangjához. Az utolsó bekezdésben a mottóhoz kapcsolódóan annak a finoman tálalt szándéka vehető észre, hogy a talált kézirat közreadása – az irodalom köpönyegébe bújva – valamiképpen újrajrja a történelmet, pontosabban felhívja a figyelmet a múltra való emlékezés jelentőségére. „Az iskolában ezekről a dolgokról nem tanultunk. Pintér János történetéből egy másik, ismeretlen, különös, önjelőlől fejlődő város képe tárul elénk, pedig ugyanazon falak közt élünk, járunk-kelünk, ugyanazon rég átnevezett utcákat koptatjuk, mint a kézirat egykori szereplői.” (7.)

A regény Zsolnay Miklós „titkos életével” tizenhat éves korától, az első nagy szerelemtől kezdődően ismertet meg. Ez a beteljesült, ám a lány hirtelen eltűnése miatt fájdalomként, keresésként továbbélő viszony egyik meghatározó mozzanata lesz Miklós alakjának, amennyiben rámutat a „szoknyapecérség” okára, ezzel mintegy felmentve a főhőst, megszépítve annak jellemét. A következő fejezetben már a fiatal, ambiciózus Zsolnay Miklóssal találkozunk szabadkőműves beavatásakor – tulajdonképpen ezzel lepleződik le „titkos élete”. A beavatás hosszas részletezése után aztán az olvasó kor- és kultúrtörténeti beavatására is sor kerül: Zsolnay Miklós útjait követve megfordulhatunk az 1900-as párizsi világkiállításon, jogászbálon, téli vadászaton, a pécsi dóm ünnepi miséjén, kocsmákban, a Zsolnay-gyárban, Tettyén stb. Olyan helyszíneken, melyek jellegzetesen hozzátartoztak egy Zsolnay Miklós kaliberű korabeli kereskedő világához, és így a regény század eleji hangulatának megteremtésében is fő szerepet játszanak. Ezt a miliőt ámyalja a szerző a gyári sztrájkjelenettel, mellyel nagyon ügyesen vázolja azokat a feszültségeket, melyek később a történelem során a Zsolnay-gyár sorsát is megpecsételik majd.

A kronologikusan előre haladó szövegnek ugyan mindvégig Zsolnay Miklós élete és munkássága áll a középpontjában, mégis vissza-visszatér az az érzésünk,

hogy tulajdonképpen közege, annak kulturális-társadalmi összefüggései és az utókorra hagyott életműve érdekesebb nála, munkássága túlnő a személyiségen. Noha fiatalkorától érett férfikoráig kísérik életét a sikerek és a magánélet felől is, ráadásul egy barátja elbeszélésének köszönhetően, mégsem tud kirajzolódni személyiségének összetettsége, az emberi természetre jellemző motivációk sokfélesége. Pedig a regény mint műfaj erre is adna lehetőséget, hiszen a történelem úgyis megőrizte Zsolnay Miklós személyét mint Vilmos fiát, aki kereskedőként tulajdonképpen világhírűvé tette a márkát. Regénybeli jellemét a szerelmi bánatát munkával és úri huncutságokkal gyógyító férfi képére építi a szerző, aki hivatásának él a szabadkőműves eszmék tökéletes megtestesítőjeként. Akiről hosszasan sorolhatnánk a hízelgő jelzőket, hiszen látjuk okosnak, nagyvonalúnak, felelősségteljesnek, kitartó szerelmesnek stb.; és persze gyengének is látjuk, de gyengeségében sem tudunk igazán közel kerülni hozzá, a szerző szemérmesen nem vájkál, csak sejtet. (A pápai audiencia alkalmáról például ezt olvassuk: „Beszélt a pécsi gyárról és a pirogránitról, hogy a templomokon milyen jól használható [...], és ő, mint katolikus, Isten dicsőségére..., de valahogy nem ment úgy, mint máskor. Pius figyelt, de nem arra, amit mondott. Egy kis idő után megsajnálta, és így szólt: – Nem akarsz inkább gyónni, fiam? Miklós megdöbbsent. Sok mindent akart, de gyónni a legkevésbé. Főleg nem a pápának. Aztán hirtelen mégis igent mondott, és azonnal megkönnyebbült.” – 131–132.) Jellemét talán akkor láthatjuk legközelebből megnyilvánulni, miután kézre kapja az első szerelme halálának körülményeiről tudósító levelet. „Miklós magára zárta a mosdó ajtaját, és úgy zokogott, ahogy csak egy férfi tud. / Aztán belenézett a tükörbe, megmosta az arcát, és tudta, vége a hiábavaló kínoknak. [...] Megszervezem ezt a pécsi kiállítást az ő emlékükre, hogy nem lesz párja, és megemlegetik száz év múlva is. Aztán azon kapta magát, hogy egy színésznőn jár az esze, de nem úgy mint eddig. / Felállt a helyéről, rágyújtott egy méreteres szivarra, és átsétált a kártyás társaság asztalához. – Beszállhatok, uraim? – kérdezte nyugodtan.” (113–114.)

A regény csúcspontjának a címadó (és a borítón is látható) „Tündérváros”, a Pécsi Országos Kiállítás megnyitását tekinthetjük, hiszen a szöveg nagy részét (a regény kétharmadát) tulajdonképpen ennek előkészítése teszi ki. Ráadásul, ahogy a fenti idézetből is látszik, az esemény Zsolnay Miklós magánéletével is összefonódik. Azonban ennél jelentősebb, hogy a szervezés révén tárul fel részleteiben Zsolnay Miklós szabadkőműves tevékenysége és mindaz a sok irodalmi, kulturális, politikai, gazdasági információ, melyet a szerző meg akar osztani olvasójával. A történelmi és irodalmi figuráknak a színre léptetése olyannyira erőteljes a regényben, hogy ennek a kedvéért egy mellékszál is bevezetett a szerző: Merényi alakját. A Nagyváradról induló szélhámos kalandos és jellemtelen útja végül persze Pécsre vezet – hogy a szálak összeérjenek –, de az ő története ennek ellenére/ezzel együtt sem tud szervesülni a „nagy történetbe”. A másik mellékszál a történetet elmesélő Pintér Jánosé és feleségéé, mely lányregénybe illő romantikájával szintén bőséges információt szolgáltat a korszakról, például az olaszországi nászúttal, melyen a férj előszeretettel mesél érdekességeket feleségének. A három szál tehát hasonlóan épül fel: a szereplők sorsát követve utazunk vissza az időben, hogy szerzőnk mesélhessen történelemről és sikerről. A borítóra hatásvadász módon odaírt erotika azonban inkább csak kliséként bukkan fel, például egy velencei utazás alkal-

mával: „A délutáni hőséget – a házban csak a márványpadló volt hűvös – a behajtott spaletták mögötti füledt, meleg félhomályban vészelték át, miután a velejéig romlott contessa kezeit Miklós egy vörös selyemsállal a buja rokokó pamlag faragott fájához kötözte.” (123.) Ugyan nincs a regény borítójára írva, de szerencsére van, ami ingerli az érzékeket is: nagy hangsúlyt kap a menük felvonultatása, melyek valóban ízorgiát jelentenek. („A vacsora tárkonyos fácán-ragulevessel kezdődött, majd erdei gombákkal és somlekvárral tálalt fácánmellel folytatódott, főételnek sült szarvashátszín tálaltak paprikás gesztenyemártásban, valamint – az erdélyi vendégre való tekintettel – szarvasgombás puliszkával, és végül egy kis meggykrémes csokoládétorta adódott”. – 68.)

Abban, hogy a századelő világa olyan elevenen tud megjelenni a regényben, a sok alárendelő mondat szerkezetéből felépülő nyelvezetnek, indázó mondat szerkezetnek nagy szerepe van. Ráadásul korabeli és/vagy annak tűnő szövegek is bekerültek a könyvbe, például egy szabadkőművesekről írt Ady-újságcikk; vagy több helyen – a korízlést kiszolgáló – versek. Az utóbbiak felbukkanása nemcsak a műnemek közti kalandozás izgalmát hordozza, hanem pátoszuk felerősíti a szöveg hatásvadász vadhajtasait is, ilyen például a szabadkőműves rítusok leírása, melynek teatralitása egy nem beavatott számára már-már komikusan hathat. Azonban, hogy ne legyünk olyan szigorúak a regény hatásvadász megoldásaival szemben, csak gondoljunk arra, hogy mindez egy bankár szövege. Ha száz éve került volna napvilágra a most közreadott „kézirat”, bizonyára Szerb Antal *Utazás és holdvilág* című regényének előképeként tekintenénk rá, így persze fordított a helyzet. Mindenesetre a két regény közti rokonság egészen közeli, hiszen a *Tündérváros* is számot ad írója elbeszélő-tehetségéről, kultúrtörténeti jártasságáról, sőt, irodalomelméleti ismereteiről, ugyanakkor számot tart a szélesebb közönség érdeklődésére is, és könnyed olvasmányélményt kíván nyújtani. Ha hagyjuk, hogy magával ragadjanak romantikus gesztusai, izgalmas utazást tehetünk a „boldog békeidők” korszakába. (*Prae.hu – Palimpszeszt*)

BEDI KATA

Útikalauz olvasási kalandokhoz

GINTLI TIBOR: IRODALMI KALANDTÚRA

Egy válogatott tanulmányokat tartalmazó kötet – mely hosszú évek kutatói munkásságából nyújt ízelítőt – több szempontból is érdemesnek mutatkozhat az olvasói figyelemre. Az egyes írások azon túlmenően, hogy a különböző szövegértelmezések meggyőző erejéről adnak számot és a szerzőjük olvasói érdeklődéséről, ízléséről árulkodnak, azt is megvilágíthatják, hogy milyen elméleti-elemzői módszerek segítségével fogalmazódnak meg az alkotásokat vizsgáló interpretációk. Ily módon pedig az eredetileg önállóan megjelenő tanulmányokat egymás után olvasva átfogó képet kaphatunk az adott szerző addigi munkásságáról is, úgy a tudományos érdeklődés és módszertan több éven keresztül állandónak tekinthető ele-